

Original Article

Uvaria clementis (Merr.) Attan., I. M. Turner
and R. M. K. Saunders (Annonaceae), a New Record
for the Flora of Vietnam

Nguyen Van Hieu¹, Lai Viet Hung¹, Phan Van Truong¹, Dang Minh Tu¹,
Pham Thanh Huyen^{1,*}, Nguyen Quynh Nga¹, Pham Thi Ngoc¹, Nguyen Minh
Khoi¹, Vo Quang Trung², Nguyen Hoang Hao², Tran Van Mui²

¹National Institute of Medicinal Material, 3B Quang Trung, Hoan Kiem, Hanoi, Vietnam

²Dong Nai Culture and Nature Reserve, Ma Da, Vinh Cuu, Dong Nai, Vietnam

Received 11 June 2021

Revised 28 February 2022; Accepted 02 June 2022

Abstract: The genus *Uvaria* Juss. is distinguished other genus of Annonaceae especially: Stellate or caespitose hairs, flowers bisexual opposite to leaves, flower are solitary or cymose. Sepal 3, valvate,... *Uvaria clementis* (Merr.) Attan., I.M. Turner & R.M.K Saunders distributed from Malaysia, Indonesia, Brunei to Thailand, Cambodia,... The specimen which collected at Dongnai province and saved at The Herbarium National Institute of Medicinal Material is newly recorded for the flora of Vietnam. This study, we are described, illustrated and notes on taxonomy of *Uvaria clementis* Teaching and scientific research are two main.

Keywords: *Uvaria clementis*, New record, Flora of Vietnam.

* Corresponding author.

E-mail address: huyenptnimm@gmail.com

<https://doi.org/10.25073/2588-1140/vnunst.5261>

Bổ sung loài *Uvaria clementis* (Merr.) Attan., I. M. Turner và R. M. K. Saunders thuộc họ Na (Annonaceae) cho hệ thực vật Việt Nam

Nguyễn Văn Hiếu¹, Lại Việt Hưng¹, Phan Văn Trường¹, Đặng Minh Tú¹,
Phạm Thanh Huyền^{1,*}, Nguyễn Quỳnh Nga¹, Phạm Thị Ngọc¹, Nguyễn Minh Khởi¹,
Võ Quang Trung², Nguyễn Hoàng Hào², Trần Văn Mùi²

¹Viện Dược liệu, Số 3B Quang Trung, Hoàn Kiếm, Hà Nội, Việt Nam

²Khu bảo tồn Thiên nhiên, Văn hóa Đồng Nai, Mã Đà, Vĩnh Cửu, Đồng Nai, Việt Nam

Nhận ngày 11 tháng 6 năm 2021

Chỉnh sửa ngày 28 tháng 02 năm 2022; Chấp nhận đăng ngày 02 tháng 6 năm 2022

Tóm tắt: Chi *Uvaria* Juss. phân biệt với các chi khác của họ Na ở các đặc điểm nổi bật: Thân non có lông hình sao, hoa lưỡng tính mọc đối diện với lá, đơn độc hay thành cụm dạng xim, lá dài 3 xếp van,... Loài *Uvaria clementis* (Merr.) Attan., I. M. Turner và R. M. K. Saunders được ghi nhận phân bố từ Malaysia, Indonesia, Brunei đến Thái Lan và Campuchia. Mẫu của loài này đã được thu thập tại tỉnh Đồng Nai và lưu tại phòng tiêu bản của Viện Dược liệu chỉ ra đây là loài bổ sung cho hệ thực vật Việt Nam. Nghiên cứu này chúng tôi giới thiệu về đặc điểm hình thái của loài, hình ảnh minh họa và những chú ý về mặt phân loại.

Từ khóa: *Uvaria clementis*; ghi nhận mới; hệ thực vật Việt Nam.

1. Mở đầu

Chi *Uvaria* Juss. (Bù dẻ, Bồ quả) là một chi thuộc họ Na (Annonaceae), có khoảng 100 loài, phân bố chủ yếu ở vùng nhiệt đới từ châu Phi đến châu Úc và vùng cận nhiệt đới [1-4]. Các loài thuộc chi chủ yếu là những cây leo gỗ hoặc bụi trườn đặc trưng bởi nhị dạng uvarioid (số lượng nhiều và bất định), cánh hoa thường xếp lợp. Ở Việt Nam, chi này có khoảng từ 15-17 loài [5-7], phân bố ở nhiều tỉnh trên khắp cả nước. Một vài loài trong chi đã được sử dụng làm thuốc trong dân gian như: Bù dẻ hoa nhỏ (*Uvaria micrantha* (A. DC.) Hook. f. và Thoms. - Vỏ thân có tác dụng kích thích tiêu hóa), Bù dẻ trườn (*Uvaria microcarpa* Champ. ex Benth. - Chữa phong thấp đau xương, cảm cúm đau mình (thân già); tiêu hóa kém, đầy bụng, ỉa chảy, đờn đã tổn thương, đau lưng (lá, rễ)).

Trong quá trình điều tra thực vật tại tỉnh Đồng Nai, nhóm nghiên cứu đã thu thập được mẫu vật của một loài chi *Uvaria* Juss.,... Đối chiếu các đặc điểm hình thái của mẫu với khóa phân loại chi *Uvaria* Juss. kết hợp so sánh với các bản mô tả gốc và mẫu type của loài *Uvaria clementis* chúng tôi thấy hoàn toàn trùng khớp. Dựa trên các tài liệu công bố trong và ngoài nước về chi này cho thấy, *U. clementis* chưa từng được ghi nhận có phân bố ở Việt Nam. Vì vậy, trong nghiên cứu này chúng tôi tiến hành mô tả chi tiết đặc điểm hình thái, sinh thái và địa điểm phân bố của loài *U. clementis* lần đầu tiên ghi nhận ở Việt Nam.

2. Phương pháp nghiên cứu

Vật liệu nghiên cứu: mẫu tiêu bản (04 mẫu) của loài *Uvaria clementis* thu thập tại Đồng Nai trong quá trình điều tra thực địa. Tiêu bản lưu giữ tại phòng tiêu bản của Viện Dược liệu (NIMM): ĐỒNG NAI, Vĩnh Cửu, Mã Đà, 29/5/2018, Trung, Tú, Hiếu, Tuyên 20076A, 0076B và 20076C (NIMM); Hưng, Tú, Hiếu

* Tác giả liên hệ.

Địa chỉ email: huyenptnimm@gmail.com

<https://doi.org/10.25073/2588-1140/vnunst.5261>

19205 (NIMM). Tọa độ thu thập: 11°16'38.19"N; 107° 5'4.28"E.

Tiêu bản của các loài thuộc chi *Uvaria* Juss. hiện đang lưu giữ tại các Phòng tiêu bản ở Việt Nam bao gồm: Phòng tiêu bản của Viện Sinh thái và Tài nguyên Sinh vật - Viện Hàn lâm Khoa học và Công nghệ Việt Nam (HN): GIA LAI, N. K. Đào 309 (HM, HN), - LANG SƠN, Đội điều tra TNTV 2165 (HN), - QUẢNG NINH, Averyanow, N. T. Bân và Kudryavtzeva 187 (HN), T. V. Trùng 3211 (HN); - VĨNH PHÚC, N. T. Bân 116 (HN); - NGHỆ AN, Đ. H. Phúc 321 & 322 (HN),... Viện Dược liệu (NIMM): LANG SON, Toán, Nam, Dân, Mẫn, Hồng 11283 (NIMM); - TUYÊN QUANG, Trại, Sơn, Tuấn 0006335 (NIMM); - ĐỒNG NAI, Đoàn điều tra 0002377A (NIMM); - THỪA THIÊN HUẾ, N. T. Hiep, L. Averyanov, N. T. Vinh và các cộng sự Grant from Henry Luce 12922 (NIMM); - VĨNH PHÚC, Thế Anh, 0002174 (NIMM); N. V. Trại, 0005360 (NIMM), ...

Phương pháp nghiên cứu: áp dụng phương pháp nghiên cứu so sánh hình thái (Nguyễn Tiên Bân (1997), Nguyễn Nghĩa Thìn

(1997, 2007) [8] để định loại các tiêu bản thu thập được, và kiểm tra danh pháp thực vật theo <https://ipni.org/> [9]. Các mẫu vật của loài *Uvaria clementis* thu thập được đối chiếu, so sánh với hình ảnh mẫu chuẩn (typus) của loài tại Phòng tiêu bản Vườn thực vật Hoàng gia Anh (Herbarium Catalogue, KEW) thông qua website <http://apps.kew.org/> [10], và <http://plants.jstor.org> [11].

3. Kết quả nghiên cứu

3.1. Đặc điểm hình thái, sinh thái và phân bố của loài *Uvaria clementis* (Merr.) Attan. ở Việt Nam

Uvaria clementis (Merr.) Attan., I. M. Turner và R. M. K. Saunders, Novon 21(2): 166-167 (2011).

- *Artabotrys clementis* Merr.
- *Uvaria parviflora* Hook.f. và Thomson.
- *Uva parviflora* Kuntze.
- *Uvaria kingie* LLZhou, YCFsu và RMK Saunders.
- *Uvaria parviflora* Hook.f. và Thomson.

Hình 1. A. Bản đồ vị trí thu mẫu *Uvaria clementis* tại Việt Nam, B. Cây *Uvaria clementis* ngoài tự nhiên.

Cây gỗ nhỏ, thân xám đến đen; cành non màu xanh, có lông vàng mịn dày đặc; cành già màu xám đến đen, không lông. Lá đơn, nguyên, dai; phiến hình ô van đến xoan ngược, kích thước 10 - 12 x 3 - 5 cm; mặt dưới có gân bên khá rõ, có lông ở phần gân giữa; mặt trên nhẵn; cuống lá 2 - 6 mm, có lông tơ. Gân bên 9 - 13 cặp, mặt trên hơi lồi, nổi rõ ở mặt dưới; gốc lá

hình tim đến hình thận; chóp lá nhọn. Hoa lưỡng tính, đơn độc hay mọc thành từng cặp đối hoặc gần đối diện với lá; cuống hoa dài từ 0,6 - 1,0 cm, có lông măng; Lá bắc hình tam giác, có lông thưa, nhiều hơn ở mép, tồn tại cùng hoa, rụng khi hình thành quả; Đài 3, liền, màu xanh nhạt, hình trứng, kích thước 2,5 - 3 x 2,5 - 5 mm, có chóp nhọn, mặt ngoài có lông

nhung mịn, mép có lông măng vàng, mặt trong có lông nhung tập trung ở phần đỉnh; Tràng 6, chia làm 2 vòng, vòng ngoài hình mác, vòng trong hình thận, màu xanh đến xanh đen ở xung quanh; Nhị nhiều, dính quanh đĩa; Nhụy nhiều, dính ở phần dưới, phần trên rời, lá noãn nhiều. Quả gồm nhiều phân hạch (đến 30), hình cầu đến ê-líp, dài 3 - 4 cm, đường kính khoảng 2,5 cm; vỏ phân quả nhẵn, không lông, cuống dài 1,0 - 1,5 cm.

Type: Borneo, Sabah, Sandakan and vicinity, September-December 1920, *M. Ramos* 1667 (K).

Sinh thái: cây phân bố rải rác ở rừng tái sinh tự nhiên đất đỏ thuộc Khu Bảo tồn Thiên nhiên - Văn hóa Đồng Nai, độ cao 70 - 130 m. Cây ra hoa: tháng 4 - 7; Mùa quả: tháng 5 - 9.

Phân bố: thể giới: Thái Lan, Malaysia, Campuchia; Việt Nam: Đồng Nai (Vĩnh Cửu, Mã Đà).

Giá trị sử dụng: chưa ghi nhận giá trị sử dụng tại địa phương.

Mẫu nghiên cứu: Đồng Nai, Vĩnh Cửu, Mã Đà, 29/5/2018, *Trung, Tú, Hiếu, Tuyên* NIMM-20076.

Hình 2. Đặc điểm hình thái của loài *Uvaria clementis* (A, F - Cảnh mang hoa; B, D, G - Phân quả và lát cắt phân quả; I, K - Lá; E, L - Cảnh mang quả; H - Cây tự nhiên; M - Hoa; L - Nhị Nhụy; C: Cánh hoa).

3.2. Phân biệt *Uvaria clementis* (Merr.) Attan. với các loài có đặc điểm hình thái tương tự

Trong chi *Uvaria* Juss., loài *Uvaria clementis* gần giống với *U. excelsa* ở hình thái hoa (màu sắc, hình dạng tràng hoa) và *U. littoralis* ở hình dạng lá. Đặc điểm hình thái giúp phân biệt *Uvaria clementis* với 2 loài còn lại được thể hiện trong Bảng 1.

Bảng 1. Các đặc điểm hình thái phân biệt ba loài *U. clementis*, *U. excelsa* và *U. littoralis*

Đặc điểm	<i>U. clementis</i>	<i>U. excelsa</i>	<i>U. littoralis</i> (<i>U. microcarpa</i>)
Lá	Nhẵn hai mặt.	Mặt trên lá nhẵn trừ gân chính, mặt dưới có lông tơ.	Mặt trên nhẵn trừ gân chính, mặt dưới có lông tơ.
Cụm hoa và hoa	Hoa mọc đơn độc hoặc thành từng cặp, đối hoặc gần đối với lá. Cuống hoa 0,6 - 1 cm, mang 1 lá bắc. Tràng hoa màu xanh đến xanh đen.	Hoa mọc thành cụm dạng xim từ 4 - 20 hoa. Cụm hoa mọc đối diện với lá hay ở nách lá. Cuống hoa 0 - 5 mm, mang 1 lá bắc. Tràng hoa màu xanh đến xanh đen.	Hoa mọc đơn độc hoặc thành từng cặp. Cuống hoa dài 1,5 - 3 cm, mang 2 lá bắc. Tràng hoa màu đỏ.
Quả	Phân quả hình thuôn, cuống phân quả dài 1 - 1,5 cm.	Phân quả có lông dày đặc, cuống phân quả dài đến 3 cm.	Phân quả hình cầu hay hình thuôn, cuống phân quả dài 7 - 8 mm.

4. Bàn luận

So với mô tả của Turner [1, 2], nhóm nghiên cứu đã mô tả bổ sung những đặc điểm của loài này tại Việt Nam; bao gồm: lá hình ovan đến xoan ngược, nhẵn hai mặt; nhị nhiều,

đính quanh đĩa; nhụy nhiều, dính ở phần dưới, phần trên rời, lá noãn nhiều. Quả gồm nhiều phân hạch (đến 30), hình cầu đến ê-líp.

Loài *Uvaria clementis* phân biệt với các loài khác trong chi *Uvaria* Juss. ở một số đặc điểm hình thái đặc trưng như hoa mọc đơn độc

hay thành từng cặp, đối hoặc gần đối với lá; cuống hoa ngắn từ 0,6 -1,0 cm; lá nhẵn hai mặt kể cả phần gân chính.

5. Kết luận

Nghiên cứu này lần đầu tiên ghi nhận phân bố của loài *U. clementis* ở Việt Nam, qua đó bổ sung 1 loài thuộc chi *Uvaria* Juss. cho hệ thực vật Việt Nam.

Qua mô tả đặc điểm hình thái của loài *U. clementis* ở Việt Nam, đã xác định các đặc điểm đặc trưng giúp phân biệt loài này với các loài có hình thái tương tự trong chi *Uvaria*. Đồng thời cung cấp một số thông tin về đặc điểm sinh thái và địa điểm phân bố, thu thập mẫu của loài ở tỉnh Đồng Nai.

Các kết quả nghiên cứu trên là tiền đề cho các nghiên cứu chuyên sâu hơn về loài *U. clementis* ở Việt Nam.

Lời cảm ơn

Nghiên cứu này được tài trợ bởi Đề tài “Nghiên cứu bảo tồn và phát triển nguồn gen cây thuốc đặc hữu, quý hiếm ở vùng Đông Nam Bộ tại Khu Bảo tồn Thiên nhiên - Văn hóa Đồng Nai, mã số đề tài: NVQG-2017/23.

Tài liệu tham khảo

- [1] I. M. Turner, A Catalogue of the Annonaceae of Borneo Phytotaxa, Vol. 36, 2011, pp. 1-120.
- [2] I. M. Turner, Annonaceae of Borneo: A Review of the Climbing Species Gardens' Bulletin Singapore, Vol. 64, 2012, pp. 371-479.
- [3] I. M. Turner, Annonaceae of the Asia-Pacific Region: Names Types and Distribution Gardens' Bulletin Singapore, Vol. 70, 2018, pp. 409-744.
- [4] L. Bingtao, M. G. Gilbert, Flora of China, Vol. 19, 2011, pp. 674-676.
- [5] N. T. Ban, Flora of Vietnam, Annonaceae Juss., Science and Technology Publishing House, Hanoi, 2000 (in Vietnamese).
- [6] N. T. Ban, et al., Checklist of Plant Species of Vietnam (Vol. 2), Agricultural Publishing House, Hanoi, 2003 (in Vietnamese).
- [7] P. H. Ho, Annonaceae, An Illustrated Flora of Vietnam, Tre Publishing House, Ho Chi Minh City, Vol. 1, 2000, pp. 242-281 (in Vietnamese).
- [8] N. N. Thin, Methods of Plant Research, Vietnam National University Press, Hanoi, 2007 (in Vietnamese).
- [9] <https://ipni.org/>, 2022 (accessed on: February 28th, 2022).
- [10] <http://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:77116621-1/>, 2022 (accessed on: February 28th, 2022).
- [11] <http://plants.jstor.org/>, 2022 (accessed on: February 28th, 2022).